

سخنرانی دکتر حسین قاسم پور مقدم

رئیس گروه زبان و ادبیات فارسی و قمر تألیف کتب درسی

الف) نکات

- ۱- سیاست من در این یک سال که رئیس گروه زبان و ادبیات فارسی و قمر تألیف کتب درسی شده ام این بوده و هست که به معلم ها نزدیک شوم.
- ۲- هدف برنامه درسی فارسی در مقطع ابتدایی: زبان آموزی؛ هدف برنامه درسی فارسی در مقطع متوسطه: ادب آموزی.
- ۳- بیشترین افت تحصیلی در نظام آموزشی ایران در بیست سال گذشته مربوط به ماده ی درسی زبان فارسی بوده است.
- ۴- از سیاست کتاب های درسی ایران، کتاب های فارسی و نگارش، هفتم، هشتم و نهم را دانلود کنید و دانش های زبانی و ادبی را استخراج کنید و در جایی از کلاس و در معرض دید دانش آموزان بچسباند. ۹۰ درصد دستور، ۸۰ درصد آرایه های ادبی و ۷۰ درصد نگارش در دوره ی اول متوسطه آموزش داده شده است.
- ۵- رویکرد کتاب فارسی: کلی؛ رویکرد کتاب نگارش: تحلیلی
- ۶- کتاب ادبیات در آلمان ۸۰۰ صفحه در قطع رحلی و بدون جای سفید است. البته این کتاب برای دانش آموز و معلم حکم منبع و رفرنس را دارد.
- ۷- در چاپ ۹۶ بارم بندی از پایان کتاب برداشته می شود و به صورت بخشنامه اعلام می گردد. الان هم بخشنامه ی بارم بندی را در سایت کتاب های درسی ایران گذاشته ایم.
- ۸- کتاب یک محصول ملی است و کاش از هر استان یک مؤلف داشتیم.
- ۹- کتاب درسی مال دولت است. مال دانش آموز و معلم نیست، بلکه معلم و دانش آموز در سیاست های کلان تعلیم و تربیت، ابزار یا وسیله هستند.
- ۱۰- اگر می خواهید سهامدار شرکت های بزرگ انتشاراتی در تهران بشوید به ما بگویید.

۱۱- مقاله نویسی را شروع کنید. وقتش رسیده که معلم ما مقاله بنویسد. دکتر شمیسا می گفت: بنویسد حتی اگر غلط می نویسد و بدسید به روزنامه چاپش کنند تا تمام ایرانی ها آن را نقد کنند و شتابان خوانند و به کار بستن نقد به یک نویسنده ی خوب تبدیل می شود. ما باید قلم بزنیم. اگر شاگردان ساعت درس بدسید، وقتی از این دنیا بروید چیزی از شما نمی ماند ولی اگر حتی یک مقاله بنویسد و ارشان و آیندگان از شما یاد می کنند.

۱۲- طبیعت انسان به گونه ای است که اگر اجبار باشد، سوادش را زیاد می کند. خود آموزی با استفاده از اهرم های تشویقی خوب است. بنابراین از سال آینده برای معلم ها آزمون آنلاین کتابخوانی می گذاریم

۱۳- تکلیف برای سال ۹۶: فعلاً به نحوه خود برای یکی از درس پایه ی دهم (علوم و فنون ادبی، نگارش و فارسی) طراحی آموزشی انجام دهید و تا تابستان ۹۶ برای ما (گروه ادبیات و قمر تالیف) بفرستید. ما آن را اصلاح می کنیم و به خودتان برمی گردانیم و من یک درس پایه ی یازدهم را برای تکلیف بعدیتان تعیین می کنم. طراحی آموزشی خود را به صورت مقاله درآورد تا ما آن را در نشریاتی مثل «رشد آموزش زبان و ادب فارسی»، «پرطاووس»، «اورفرد»... به چاپ برسانیم یا خودتان به چاپ برسانید.

۱۴- در گروه بندی تماماً اسم دانش آموزان حذف می شود و باید گفت گروه «الف»...

ب) فارسی دهم

۱- رویکرد کتاب فارسی: کلی، رویکرد کلی (= قیاس)؛ یعنی از کل به سوی جزء رفتن. در رویکرد کلی در دو جمله جهان ذهن را برای مخاطب بیان می کنیم و برای تبیین آن پی دپی مثال می آوریم. قرآن و نونی نامه ی شوی رویکرد کلی دارند.

- دانش آموزان جزا را نمی شناسد تا کل را می فهمد. به عنوان نمونه، اگر معلم شعر چشمه و سنگ را یک بار بخواند و پس از دانش آموزان پرسد: شعر چه می گوید؟ کودکان ترین دانش آموز هم یک کلمه (غور) برای گفتن دارد.

- رویکرد کلی رویکرد تحلیل محتواست. معلم فارسی باید هر متن را تحلیل (کالبدشکافی) کند. باید از سطح به عمق برود. چون لازم است متن هر درس فارسی را در سه طبقه تحلیل کند، باید متن هر درس را چهار بار بخواند. پس از خوانش اولیه، در بار خوانش بعدی، لازم است روی مطالب یکی از قلمروهای سه گانه تمرکز کند؛ یعنی لازم است هر درس فارسی را برای هر قلمرو یک بار تحلیل کند، ولی در قلمروها زیاد به حاشیه نرود؛ مثلاً در قلمرو زبانی فقط روی مطالب این قلمرو تمرکز کند.

- با توجه به رویکرد کلی، در فارسی دهم عنوان فصل هفتم است. بنابراین اولین قدم تمرکز روی عنوان فصل هفتم است، چون مفهومش کلی تر از درس هاست؛ به عنوان نمونه، معلم باید فصل را تدریس کند نه درس را. برای این کار باید ادبیات تعلیمی را با پنج شش جمله و چند مصداق توضیح بدهد. برای تعلیم بی نهایت متن وجود دارد اما درس ۱ (چشمه و سنگ) و درس ۲ (از آموختن ننگ مدار) دو نمونه از کل ادبیات تعلیمی است. تدریس درس ۱ بیشتر از تدریس فصل از زمان می برد؛ زیرا در اجزای بی نهایت روش اجرا داریم، ولی در کلیات یک کل داریم.

۲- در فارسی دهم نه دستور حذف شده و نه آرایه های ادبی. بچه ها قبل از ورود به دبستان دستور (دستور آموخته) اند، ولی متأسفانه پس از ورود به مدرسه غیر دستوری می شوند. در هر درس یک نکته ای دستور از متوسطی اول تکرار می شود و یک نکته ای جدید آموزش داده می شود. مجموع نکات دستور و صور خیال کتب فارسی سه ساله ای دوره ای دوم متوسطه، دستور و آرایه های ادبی را تشکیل می دهند. تنها کاری که در فارسی دهم اتفاق افتاده، نظم دادن به کار معلم است که با سه طبقه ای کردن فعالیت های معلم (در سه قلمرو) صورت گرفته است.

- هر سؤال دستوری که مطالب آن به رنگ قرمز نیست، در دوره ای اول متوسطه آموزش داده شده است و اگر در صورت سؤال رنگ قرمز دیده می شود، جدید و مربوط به فارسی دهم است.

۳- معلم هیچ وقت نباید معنی یک واژه را برای دانش آموز جواب دهد. پس واژه نامه برای چه آمده است. ما نباید ملاحظتی باشیم. شما اگر می خواهید معنی لغت را بگویید، در هنگام بررسی قلمرو زبانی این کار را انجام دهید. حتی اگر تشخیص می دهید که باید شعر را معنی کنید این کار را انجام دهید.

۴- یک مجوز غیر رسمی: کتاب درسی یک ابزار دولتی است و شاید همه می دانند که شعر نزار قبانی برای پایدی دهم مناسب نیست. می توانید از تدریس شعر نزار قبانی دست نگه دارید و به جای آن یک نمونه ای مناسب تر از ادبیات جهان (مثلاً یک شعر از گوته) را به بچه ها درس بدهید تا بفهمند ادبیات جهان فقط این نیست.

۵- هم در چاپ ۹۶ و هم در چاپ ۹۷ این اختیار را داریم به حذف و ویرایش کتب چهارگانه ای حوزه ای زبان و ادب فارسی سپرداریم.

۶- فعلاً دو بند از شعر «در سایه سار نخل ولایت» را برای چاپ ۹۶ برداشته ایم. ولی به احتمال زیاد برای چاپ ۹۷ به جای شعر «در سایه سار نخل ولایت» یک شعر دیگر از موسوی کرمانودی را در سایش حضرت حسین می آوریم که در راستای عنوان فصل (ادبیات پایداری) باشد.

۷- برای چاپ سال آینده دو سه بند از شعر نزار قبانی را حذف کرده ایم.

۸- تقسیم‌بندی کتاب فارسی دهم بر اساس انواع ادبی نیست، بلکه بر اساس موضوعات اجتماعی است. فصل ادبیات سفر و زندگی کمالیک تم اجتماعی است ولی فصل ادبیات غنایی یکی از انواع ادبی است. به همین سبب در کتاب فارسی فصل ادبیات نایشی نداریم. از بین ۱۰۰ موضوع اجتماعی هشت موضوع انتخاب شده است.

پ) درس آزاد

۱- در چاپ ۹ کتاب‌های فارسی از پایه‌ی اول دبستان تا پایه‌ی یازدهم، در هر پایه، دو درس آزاد داریم. دو مغازه‌ی خالی و بدون جنس.

۲- فلسفه‌ی درس آزاد به‌عنوان به ادبیات بومی، آداب و رسوم و آیین‌های محلی است.

۳- خطاب دکتر قاسم پور به سرگروه‌های درس زبان و ادبیات فارسی سراسر کشور: اگر در استان یا منطقه‌ی خودتان شعر یا حکایتی به زبان محلی را مناسب تشخیص دادید آن را در درس آزاد بگذارید.

۴- اگر در تألیف درس آزاد، عبارت «به حکم دانش‌آموزان» دیده می‌شود، برای آن است که غیر مستقیم از معلم بخواهیم که درس تولید کند. در واقع، ما نمی‌خواهیم دانش‌آموزان درس بنویسند؛ بلکه در اصل می‌خواهیم مهارت نگارش معلم را تقویت کنیم اما معلم مجاز است که اگر نمی‌تواند درس بنویسد، یک درس را انتخاب کند.

۵- پیش‌بینی: در آینده‌ی نزدیک تألیف کتاب فارسی به استان‌ها واگذار می‌شود.

۶- در هیچ‌جا جای دنیا درس آزاد نداریم. شما، معلمان، درس آزاد را واقعاً اجرا کنید. نمایش می‌گوید: «معلم ما، نظام وفا، گاهی یک کتاب شعر را از جیبش درمی‌آورد و برای ما می‌خواند». این کار نظام وفا اجرای درس آزاد بوده است.

ت) نگارش

۱- رویکرد کتاب نگارش: تحلیلی (باید اجزای آن را تحلیل کرد و به هم پیوند داد تا یک کل درست شود). «مقایسه»، کل نیست بلکه یکی از صدها مهارت نوشتن است که اگر معلم

آن را درست به کار بگیرد، یک کل (متن انشا) می‌شود. درس ۱، ۲ و ۳ اجزای نوشته‌های عینی و درس ۴ کل نوشته‌های عینی را آموزش می‌دهد؛ درس ۵، ۶ و ۷ اجزای

نوشته‌های ذهنی و درس ۸ کل نوشته‌های ذهنی را آموزش می‌دهد.

۲- هر درس نگارش سه فعالیت دارد: تشخیص، تولید و ارزیابی؛ ولی هدف اول و آخر تولید متن است. بخش تشخیص به معلم اجازه می‌دهد و نمره سوال غلط‌اطلاعی به دانش‌آموز بدهد.

۳- بعضی از همکاران ما نقطه به آن چه مؤلفان در کتاب گفته‌اند می‌چسبند، آنگاه عنوان مؤلف، به معلمان توصیه می‌کنم حتماً به سگرد در س اول محدود نشوند و هر سگردی را که یقین دارند به در تولید متن می‌خورند کار گیرند.

۴- ما باید به مردم بقبولانیم که درس نگارش مهم‌ترین درس است. باید کاری بکنیم که اگر اولیا معلم خصوصی می‌خواهند برای نگارش بخواهند، نه برای فارسی.

۵- پایه‌ی یازدهم ما تنها در هر هفته یک ساعت نگارش داریم.

۶- زمان امتحان انشا در آلمان ۵ ساعت است از ساعت ۸ صبح الی ۱۳ ظهر. موضوع انشا در پاکت مهر و موم شده از سوی اداره می‌آید. دبیرهای انشا وظیفه دارند روز امتحان انشا ساعت ۶ صبح به مدرسه بیایند و از ساعت ۸ تا ۸ صبح با نظارت دقیق مدیر مدرسه در مورد موضوع تعیین شده از سوی اداره، انشا بنویسند و بعد به جلسه‌ی امتحان بروند؛ زیرا معتقدند تا خود معلم در مورد موضوع داده شده انشانویسند، نمی‌تواند انشای بچه‌ها را به درستی تصحیح کند. انشاهای نوشته شده به وسیله‌ی معلمان، ابزاری برای ارزیابی و ارتقای آنان از مدرسه‌ی ای به مدرسه‌ی دیگر می‌شود.

ث) علوم و فنون ادبی

۱- در کتاب علوم و فنون ادبی پایه‌ی دهم مقدمات آریه‌های ادبی، تاریخ ادبیات و عروض را آورده ایم.

۲- قبلاً عروض فقط در پیش‌دانشگاهی آموزش داده می‌شد؛ نصف کتاب هم مربوط به نقد بود. بنابراین یادگیری عروض ضایع می‌شد. الان عروض در سه بسته‌ی از گل به جزء ارائه می‌شود. بنابراین در آموزش عروض نباید عجله کرد. در عروض پایه‌ی دهم فقط آموزش تطبیح آمده است.

۳- تاریخ ادبیات یک دیاست. قبلاً دیاراد کتاب آورده بودیم. الان بنا را یک قرن گرفته‌ایم و در هر قرن یک یا دو شاعرش را مثال می‌زنیم.

۴- در کتاب علوم و فنون ادبی برای چاپ سال آینده، بیت‌ها و مثال‌های سخت و دارای اختیارات شاعری را حذف کرده ایم.

ج) گنگور

- ۱- در گنگور ۹۸ سوالات فارسی به صورت قلمرویی تقسیم خواهد شد.
- ۲- کتاب نگارش به احتمال ۹۵ درصد منبج گنگور نخواهد بود و اگر باشد سوال آن باید اثنانویسی (نگارش حلاق) باشد.
- ۳- کنترل گنگور با گروه های درسی است. مسئولان سخن هفته ای یک جلسه به دفتر تألیف کتاب های درسی می آیند و از مؤلفان فارسی نظری می گیرند. در سال ۹۸ گنگور را به شیوه ای جدید خواهیم داشت. از سال ۷۶ خود ما (دکتر قاسم پور و همکاران گروه ادبیات و دفتر تألیف) طرح سوال گنگور، مستقیم.

چ) آزمون بسندگی پارسی

درس ادبیات به احتمال ۹۰ درصد از لیست منابع گنگور خارج خواهد شد و تافل فارسی (آزمون بسندگی پارسی) جای آن را می گیرد. این آزمون برای ورود از پایه ی ششم به هفتم، برای ورود از پایه ی نهم به دهم، برای ورود از پایه ی دوازدهم به دانشگاه، برای ورود از کارشناسی به کارشناسی ارشد و برای ورود از کارشناسی ارشد به دکتری برگزار خواهد شد. احتمالاً برای ورود از کارشناسی ارشد به دکتری تا ۲ سال دیگر اجرایی خواهد شد و سازمان سخن این مسئله را پذیرفته است و دکتر حسن ذوالفقاری به صورت جدی و محکم پشت این مسئله ایستاده است و آن را پسگیری می کند.

ح) کتاب فارسی پایه ی یازدهم

- ۱- آخر اسفند ۹۵ یا اول بهار ۹۶ پی دی اف کتاب های سه گانه ی پایه ی یازدهم را در سایت گروه ادبیات می گذاریم. باسیماک، تلگرام یا شماره موبایل خودم (قاسم پور مقدم) در مورد حرم تن، در حد سه جمله دیدگاه خود را بیان کنید.
- ۲- علاوه بر این، سایت اعتبار سنجی کتب فارسی بازمی شود و به میزان نظر معلمان فارسی به آنان پاداش (مادی یا معنوی) می دهند.
- ۳- ساختار فصول فارسی یازدهم مطابق فارسی دهم خواهد بود و به احتمال زیاد متون هر فصل به شرح زیر خواهد بود:
- ادبیات تعلیمی: شعر «یکی روبهی دیدنی دست و پای» از بوستان سعدی، قاضی بست از تاریخ بهیمنی (یاتنی از کیمیای سعادت امام محمد غزالی)

- ادبیات سفر و زندگی:

- ادبیات غنایی: شبنم عشق از مرصاد العباد، داستان لیلی و مجنون یا غزلی دیگر از حافظ

- ادبیات پایداری: زندان موصل (یک متن پایداری به زبان گذشته)، در امواج سند (یک متن پایداری به زبان امروز)

- ادبیات انقلاب اسلامی: پنج یا شش رباعی از شاعران مشهور انقلاب

- روان خوانی: داستان ارمیا از رضا امیرخانی

- ادبیات حماسی: ضحاک و سیندخت (در اصل ۴۰۰ بیت است که باید آن را به حدود ۳۰ بیت برسانیم و ناچاریم بعضی قسمت های داستان را به تشریح بدسیم).

- ادبیات داستانی: کبوتر طوقدار، کباب غاز (البته تلخیص جدید آن)

- شعر خوانی: قلب مادر از ایرج میرزا

ادبیات جهان: شعری از تاگور (یک نمونه از شاعران مشرق زمین)، شعری از کوته (یک نمونه از شاعران مغرب زمین)

- روان خوانی: داستان جنان مرغ دریایی یا داستان آذرباد

- کارگاه طراحی آموزشی

ارائه ی آقای دکتر قاسم پور مقدم

نکته ی اول:

در طراحی آموزشی روشن کردن مفهوم چهار کلمه ضرورت دارد:

۱- دیدگاه ۲- رویکرد ۳- روش

۴- تکنیک (فن / سگرد)

۱- دیدگاه: موضع گیری نسبت به جهان، هستی است که در دین به آن جهان بینی می گویند. از آغاز فعالیت فیلسوفان بزرگ، هستی تاکنون بیش از سه چهار جهان بینی نداریم.

۲- رویکرد: موضع گیری نسبت به پدیده‌ی تعلیم و تربیت است. در جهان سه رویکرد وجود داشته است: خردگرایی (افلاطون)، تجربه گرایی (ارسطو) و انسان گرایی (رابرژنا). معلمی مادر حال حاضر نیز چیزی جز ترکیب بر همان سه رویکرد نیست.

۳- روش: موضع گیری نسبت به یک پدیده‌ی خاص (جزئی جزئی)؛ مثل موضع گیری نسبت به آموزش ادبیات که روش تدریس نسبت به پدیده‌های متفاوت ادبی، گوناگون خواهد بود.

۴- تکنیک (فن / سگرد): هر موضوعی را که از ادبیات انتخاب کنید و ابزاری را در کنار آن قرار دهید به یک تکنیک رسیده اید. تعداد تکنیک‌های نهایت است؛ چون شخصی است.

الگوی تدریس ساختن کرایبی یا سازنده کرایبی:

ما ابتدا هم‌هی واقعیت‌های هستی را در ذهن می‌سازیم و سپس آن را به دنیای عینیت یا واقعیت انتقال می‌دهیم. به نظری رسد ساختن کرایبی برای تدریس کتب حوزه‌ی زبان و ادبیات فارسی بسیار مطلوب است. در آموزش فارسی می‌خواهیم فهم شعر و لذت بردن از شعر را یاد بدهیم. ما نیاز به سخن داریم. نیاز به خوانش درست داریم.

درس نگارش چگونه دنیای ذهن دانش آموز را بسازیم؟

با سگرد‌های بارش فکری، اگر نویسی و گزین گفته‌ها

طراحی آموزشی به معنای تهی‌ی طرح درس نیست، بلکه طرح درس یکی از اجزای آن است.

طراحی آموزشی یک عمل ذهنی است و حداقل پنج عنصر دارد:

۱- هدف ۲- متن ۳- روش و تکنیک ۴- ارزشیابی ۵- فضا (زمان و مکان)

۱- هدف؛ در تعیین هدف از مدل «پوست پیازی» استفاده کنید؛ یعنی ابتدا اهداف کلی یک فصل؛ مثلاً فصل «ادبیات سفر و زندگی» در فارسی دهم را تعیین کنید. سپس اهداف کلی یکی از دوس این فصل؛ مثلاً درس «سفر به بصره» را تعیین کنید و سرانجام اهداف جزئی درس «سفر به بصره» را تعیین کنید. گام دوم از نوشتن اهداف جزئی، پیدا کردن مصداق برای اهداف جزئی است؛ یعنی برای هر هدف دو خط از متن کتاب پیدا کنیم. اهداف جزئی هر درس را می توانیم از چهار جا استخراج کنیم:

۱- متن درس (اگر شعر باشد انتخاب چهار جمله مهم و کلیدی متن می تواند چهار هدف جزئی درس را نشان دهد و اگر شعر باشد این هدف با انتخاب چهار بیت مهم بر آورده می شود).

۲- از قلمرو زبانی دو هدف استخراج کنید

۳- از قلمرو ادبی دو هدف استخراج کنید

۴- از قلمرو فکری دو هدف استخراج کنید (بدین ترتیب برای هر درس می توانید حداقل ده هدف جزئی استخراج کنید).

۲- متن: دروس کتاب فارسی متن های ما هستند.

۳- روش و تکنیک: با استفاده از کتاب روش تدریس می توان روش تدریس متناسب با هر درس را انتخاب کرد. اهداف درس نیز روش تدریس معلم را تعیین می کنند؛ مثلاً در خواندن شعر مهم و فاعلم باید سخن را رعایت کند و اگر خبره می ضعیف دارد می تواند از فایل صوتی، هنرمندان بهره بگیرد.

وسایل؛ مثلاً گوشی و مایتیک تکنیک هستند.

۴- ارزشیابی: ارزشیابی یک کلمه بیشتر نیست و آن باز خورد است. هر جای کلاس باز خورد بگیری، ارزشیابی است. باز خورد آغازین درس، باز خورد تکوینی درس، باز خورد پایانی درس. امروز مدرن ترین رویکرد ارزشیابی، رویکرد ارزشیابی به مثابه یادگیری است؛ یعنی ارزشیابی خودش یادگیری است. در کتاب فارسی دهم به

کرات از این نوع ارزشیابی استفاده شده است؛ مثلاً در سؤال ۴ قلمرو ادبی صفحه ۱۴. اگر در ارزشیابی، فرآیند مدارباشیم موضوع فصل برای ما مهم است؛ اما اگر نتیجه مدارباشیم به موضوع درس ما توجه می‌کنیم. براساس رویکرد کتاب فارسی، ما باید موضوع فصل را اصل قرار دهیم نه موضوع درس را.

یادگیری معکوس

برای آموزش درس فارسی و علوم و فنون ادبی بسیار مفید است.

در یادگیری معکوس یادگیری درس در بیرون از کلاس درس اتفاق می‌افتد و تمرین در کلاس صورت می‌گیرد؛

مثلاً دانش‌آموزان سال سوم و چهارم بگویند کتاب کجک آموزشی بخنید و درس جلسه‌ی بعد را در خانه بخوانید. جلسه‌ی بعد که به کلاس می‌آید درس را می‌پرسید. ۹۰ درصد دانش‌آموزان با آمادگی به کلاس می‌آیند. بدین ترتیب معلم در کلاس فرصت بیشتری برای تدریس نکات دستوری و... خواهد داشت. روش دیگر برای استفاده از یادگیری معکوس آن است که معلم درس جدید را در خانه تدریس و با کوشی آن را ضبط کند و فایل آن را برای دانش‌آموزانش در تلگرام بگذارد تا آن‌ها گوش دهند و با آمادگی به کلاس بیایند.

کتاب ادبیات یک شور چهاروجهی

سه وجه از این وجه سه قلمرو کتاب هستند. باید وقت کنیم تا مبادا ۹۰ دقیقه فقط یک وجه کتاب به سمت دانش‌آموزان باشد.

ساعت دوره‌ی تأمین مدرسی ضمن خدمت کتب جدید التالیف پایه‌ی یازدهم را تا استان ۹۶ هشت ساعت اضافه کرده ایم تا این هشت ساعت به طراحی آموزشی

سپردارید.

برای این کار می‌توانید از کتاب «طراحی آموزشی» دکتر حدیری و

کتاب «روش‌های نوین یاددهی-یادگیری ادبیات» دکتر قاسم پور استفاده کنید.